

КЛАСТЕРНА ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ ВОДНОГО ТУРИЗМУ

Ганжа Я.Л. пошукач, Бондар В.В. к.е.н., доцент

Чернігівський інститут інформації, бізнесу і права, МНТУ

В статті розкривається необхідність та доцільність об'єднання суб'єктів господарської діяльності на базі кластерного співробітництва. Визначені передумови формування сприятливого бізнес-середовища для розвитку та впровадження кластерної моделі водного туризму на прикладі Чернігівського регіону.

The article reveals the necessity and feasibility of combining economic entities on the basis of cluster cooperation. Certain prerequisites for creating a favorable business environment for the development and implemented cluster model boating on the example of the Chernihiv region.

Постановка проблеми. Наукові та практичні дослідження з використання різноманітних форм організації підприємництва дають можливість стверджувати про те, що підвищення ефективності господарювання, конкурентоздатності та інноваційного розвитку можна досягти при умовах економічного зближення господарюючих суб'єктів однорідної сфери діяльності та розташування їх в певному регіоні. Таку можливість надає кластерна форма підприємництва.

Вважається, що кластерна теорія була запропонована А.Маршалом, а термінологію кластера було введено у ХХ столітті Майклом Портером. За його визначенням, кластер – це сукупність горизонтальних (спільні клієнти, технології, посередники) чи вертикальних (покупець-постачальник) взаємозв'язків [3].

У нашому визначенні, під кластером розуміється географічно сконцентровані групи взаємозалежних компаній, а також пов'язаних з їх діяльністю організацій у певних областях, які характеризуються спільною діяльністю та взаємодоповнюють одна одну. Мета створення кластера полягає у забезпеченні розвитку підприємництва та регіональної економіки. Світова практика свідчить про високу результативність господарської діяльності значної кількості різноманітних кластерів, підтверджуючи їх конкурентні переваги порівняно із традиційними формами організації бізнесу.

В Україні перші кроки по впровадженню кластерної моделі були прийняті в 1998 році. В 2003 році була розроблена «Концепція створення кластерів в Україні» (постанова КМУ №1174 від 2003р.), яка розподіляє кластери на виробничі, інноваційно-технологічні, туристичні та транспортно-логістичні [6]. Але нормативно-правова база їх створення перебуває на стадії розробки.

Тому, кількість діючих кластерів в Україні залишається незначною. Особливо це стосується відпочинку на воді, що є перспективною інновацією в туристичній галузі.

Водний туризм в своїй основі є таким видом підприємницької діяльності, який охоплює не лише різноманітні види послуг, а й потребує їх забезпечення в просторі й часі. Сьогодні на практиці водний туризм забезпечує

тільки спортивну складову відпочинку, що й стримує його розвиток. Тому водний туризм потрібно розглядати як комплексну складову господарської діяльності, яка охоплює більш двадцяти функціональних елементів, де задіяні послуги багатьох видів туризму, насамперед сільського, екологічного (зеленого), пізнавального, релігійного та інших. Щоб їх забезпечити, одного суб'єкту підприємництва чи туристичного оператора замало. Тому, для об'єднання цих складових в єдиний комплекс туристичних послуг з розгалуженою сіткою підприємництва, пропонується кластерна форма організації водного туризму, яка й дасть можливість створити розгалужену єдину сітку надання необхідних послуг та підвищити привабливість і конкурентоспроможність організації відпочинку на воді.

Прикладом успішної кластеризації туристичної галузі в Україні виступають кластери агро-екотуризму «Оберіг», «Севастополь-кластур», «Південне туристичне кільце», «Кам'янець», «Славутич», туристично-рекреаційний кластер «Гоголівські місця Полтавщини» та кластер «ЕКОТУР» [4]. Досвід Чернігівського регіону, де створений і успішно функціонує з 2007 року кластер водного туризму, є важливим прикладом для освоєння водного туризму в інших регіонах України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових колах все більшої актуальності набувають питання, що стосуються туристичної кластеризації, зокрема водного туризму, цими питаннями займаються багато відомих науковців, як К.А. Андрущенко, Л.І. Гонтаржевська, С.Ф. П'ятинкин, С. Розенфельд, В.Ф. Савченко, С.І. Соколенко, Д.М. Стеченко, та інші.

Значної уваги кластерній формі підприємництва приділяють і зарубіжні вчені, серед яких варто відмітити праці Р.Бленді, Ф.Котлера, А.Маршала, А.Миграняна, М.Портера, та ін.

Постановка завдання. Обґрунтування необхідності кластеризації підприємництва в сфері водного туризму. Розробка методики створення та функціонування кластеру водного туризму на прикладі Чернігівської області.

Виклад основного матеріалу дослідження. Індустрія туризму займає важливе місце в економіці більшості країн. На її частку припадає до 10 % світового валового національного продукту, 11 % світових споживчих витрат. Туристична галузь входить у число трьох найбільш високоефективних та конкурентоздатних галузей. Особливої уваги заслуговує водний туризм, який переживає в Україні своєрідне відродження. Водний туризм – це подорожі, здійснювані по воді на суднах різного типу шлюпках, прогулянкових човнах, байдарках, плотах, надувних човнах, яхтах, моторних суднах та ін. [2]. Поява сучасного спорядження (плоти, рафти, каяки, каное тощо) створюють нові можливості для заняття водним туризмом не тільки на великих річках, а й на середніх – це, перш за все, Черемош, Тиса, Дністро, Десна, Сейм, Снов та інші.

Одним з елементів механізму розвитку та функціонування водного туризму мають стати, в більшості регіонів України, зокрема північних областях, кластери водного туризму, в яких об'єднуються представники бізнесу, місцевої влади, освіти, науки та громадських організацій.

Кластер водного туризму – це стимул для розвитку в'їзного туризму, підвищення його конкурентноздатності в сфері туристичних послуг та забезпечує інноваційний розвиток водного туризму в його остаточній побудові.

До позитивних надбань досвіду кластеризації водного туризму зарубіжних країн слід віднести практику в Італії з угрупованням «Тразименське озеро», в Сицилії – «Салінунтінські терми», Емілія-Романія з кластерною системою «Адритатичне море і берег» [1].

Україна зі своїм ресурсним потенціалом є країною майже безмежних можливостей для організації відпочинку на воді. Її територія має досить густу та розгалужену річкову систему, придатну для проведення водних туристичних походів, понад 70 тис. річок (з яких 163 довжиною понад 100 км), тисячі озер та водосховищ [5]. Якщо поглянути на мапу України, то стає очевидним величезний потенціал водного туризму, а коли розглянути кожен річку окремо, її цікаві околиці, мальовничу природу довкілля – таких річок набирається понад два десятка, в північних областях однією з них є Десна. Водний відпочинок в Україні завойовує все більшої популярності, з кожним роком з'являються нові водні маршрути. Але, незважаючи на цю тенденцію, є ще більші можливості для росту. Існуючий природний потенціал використовується далеко не на повну потужність – максимум на 10%, на відміну від наших сусідів поляків, річкова мережа яких ледь сягає третини водних об'єктів від наших, але розвиток водного туризму в Польщі є одним з найрозвиненіших та перспективних.

На сьогоднішній день на українському ринку туристичних послуг існує лише комерційна пропозиція туристичних фірм – сплавів на плотах, рафтах, подорожі на човнах. Водна подорож розрахована на вихідні дні (2-3 денні) або багатоденні (3-14 днів). Вартість таких сплавів на одного туриста в середньому складає 25–40 \$ на добу.

В західних регіонах водний туризм вже кілька років займає певну нішу на туристичному ринку послуг. На відміну від інших регіонів, де водний відпочинок тільки на початковому етапі розвитку, Чернігівська область вже майже п'ять років пропонує послуги з водного туризму, де він, з кожним роком, набуває все більшої популярності.

Чернігівська область зі своїм природно-рекреаційним потенціалом та густою річковою мережею (насамперед Дніпро, Десна, Сейм, Остер, Снов та ін.), видатними пам'ятниками історії та культури, своїми архітектурними надбаннями є оптимальною територією для створення кластера водного туризму.

Сприятливими передумовами для розвитку водного туризму на Чернігівщині є значний історико-культурний та природно-рекреаційний потенціал, близькість до столиці України. За кількістю пам'яток культурної спадщини Чернігівщина входить у першу десятку областей України. На сьогодні в області налічується 8987 пам'яток культурної спадщини, з них – 193 національного значення [5].

На даний час в Чернігівській області розроблений і впроваджується інвестиційний проект «Кластер водного туризму». Основною метою його дія-

льності є розвиток конкурентних переваг регіону шляхом активізації розвитку культурно – історичного та екологічного туризму. Цим проектом передбачається впровадження мандрівок на плотах, катамаранах та міні-готелях на плаву річкою Десна по мальовничих містах Чернігівській області, від міста Новгород-Сіверського до міста Чернігів та Київ, а також розширення географії водного туризму та поєднання з сільським, екологічним (зеленим) туризмом басейну річки Десна.

Створення водного туризму на Чернігівщині розпочалось з об'єднання ключових партнерів-інвесторів, учасників сільського та агротуризму, малого та середнього бізнесу, навчально-освітніх закладів, сфери транспорту, охорони здоров'я, місцевих органів влади та інше. Необхідність залучення владних елементів, таких, як місцеві органи влади, органи місцевого самоврядування, державні та комунальні підприємства пояснюється тим, що держава володіє окремими видами ресурсів та певними повноваженнями щодо здійснення управлінської діяльності, контролюючої та регуляторної функції.

Водний кластер забезпечує перспективи для:

- впровадження мандрівок на плотах та міні-готелях на плаву по річці Десна мальовничими містами Чернігівській області, від міста Новгород-Сіверського до міста Чернігів та Київ;

- створення нових робочих місць та розширення географії водного туризму;

- побудови місць-стоянок на річці Десна – сільських садиб, розвиток сільського та агротуризму;

- залучення у співробітництво партнерів з Росії у прикордонне співробітництво Єврорегіону «Дніпро» та розробка Міжнародного туристичного маршруту водного туризму;

- поєднання зусиль малого та середнього бізнесу в Чернігівській області, а саме інвесторів, районних, міських та обласної адміністрацій, які зацікавлені в розбудові туристичного сектора нашого регіону.

Пріоритетами водного кластеру є :

- створення реального реєстру туристичних маршрутів з зазначенням інфраструктури;

- реклама, створення історико-туристичного іміджу області;

- розміщення сільських садиб в області;

- підвищення кваліфікації кадрів;

- розвиток індустрії розваг з урахуванням місцевих особливостей;

- проведення заходів по збереженню та реконструкції пам'ятників архітектури, що мають важливе історичне значення;

- отримання більшого фінансування для розвитку культурно-історичного та екологічного (зеленого) туризму з місцевих та державного бюджетів, міжнародних фондів.

Кластер водного туризму в Чернігівській області є інноваційним, перспективним, з дуже великим потенціалом його розвитку. На наш погляд – це експлуатація не менш 5-8 різних за призначенням сплавних споруд – плоти, міні-готелі на воді по р. Десна , що приваблять не менш 1000 – 5000 туристів

з доходом 800 000,00 – 2 000 000,00 грн. та робочими місцями на 100-150 чоловік за сезон. Надалі кластер водного туризму набуде розвитку за рахунок надання різних послуг, включаючи відпочинок у сільських садибах біля річки Десна, організацією фольклорних програм та активного відпочинку, рибальства, мисливських турів, екологічних та історичних турів, що дасть змогу в декілька разів збільшити зайнятість населення сільських територій, які прилягають до берегової мережі басейну р. Десна. Транскордонне співробітництво Єврорегіону «Дніпро» та реклама в європейських та інших країнах дасть можливість перетворити в'їзний туризм до Чернігівської області в Міжнародний туристичний маршрут з виконанням усіх складових та норм для міжнародного туризму. Джерелами фінансування водного кластеру виступають міжнародні інвестиції, залучення коштів з державного та місцевих бюджетів, власні кошти підприємств-учасників кластера.

Висновки. Побудова оптимальної моделі кластера водного туризму для України – це забезпечення реалізації заходів підтримки малого та середнього бізнесу.

Перевага і новизна кластерного підходу полягають у тому, що він додає високої значущості мікроекономічній складовій, а також територіальному і соціальному аспектам економічного розвитку [7]. Крім того, він пропонує ефективні інструменти для стимулювання регіонального розвитку, який виявляється в зростанні зайнятості населення, підвищенні конкурентоспроможності регіональних виробничих систем, збільшенні бюджетних доходів та ін.

Основними наслідками створення кластерів стають вдосконалення й розвиток виробництва, збільшення кількості малих та середніх підприємств, зростання конкурентоспроможності підприємств на внутрішньому та зовнішньому ринках, розвиток і розповсюдження інноваційної активності та інше.

На прикладі створення і діяльності кластера водного туризму, можна зробити висновок, що ринок послуг водного туризму в Чернігівській області має високий потенціал для його динамічного розвитку, а кластер водного туризму «Мандрівки по річці Десна у Чернігівській області» – інноваційним, тому дуже перспективним.

Вибраний варіант виконання проекту кластера «Мандрівки по річці Десна у Чернігівській області», його рентабельності, професіоналізму, цивілізованості, безпеки, розширення справи, збільшення прибутків – можливо через участь інвесторів, які зможуть не тільки вкласти гроші та мати бізнесовий інтерес у вигляді прибутку (проект прибутковий з наростаючим потенціалом), але будуть співучасниками розвитку програми в'їзного туризму в Чернігівську область, яка займе чільне місце в розвитку туристичної галузі України.

Література:

1. Бленді Р. Програма галузевих кластерів : Центр прикладної економіки, Університет Південної Австралії / Р. Бленді. – Електронний ресурс : http://business.unisa.edu.au/cid/publications/blandy/BV2010_clusters_report.pdf.
2. Гонтаржевська Л.Г. Ринок туристичних послуг в Україні : Навчальний посібник / Л.Г. Гонтаржевська. – Донецьк : Східний видавничий дім, 2008 – 180 с.
3. Портер М.Е. Конкуренція / М.Е. Портер. – М., Издательский дом «Вильямс», 2005 – с. 25.

4. Соколенко С.И. Производственные системы глобализации : Сети. Альянсы. Партнерства. Кластеры. Украинский контекст / С .И. Соколенко. – К. : Логос, 2002. – 646 с.
5. Стан туристичної інфраструктури Чернігівщини: проблеми і перспективи. – Електронний ресурс : <http://val.ua/culture/Culture>.
6. Федоренко С.Г. Концепція кластерної політики в Україні / С. Г. Федоренко, А. М. Тугай, А. Ф. Гойко, // Економіка та держава. – 2008. – № 11. – С. 5–15.
7. Sölvell Ö. The Cluster Initiative Greenbook / Örjan Sölvell, Göran Lindqvist, Christian Ketels. – Gothenburg. : VINNOVA, 2003. - 94 p.

УДК 65.012.8:33:061.5

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ

*Кокнаєва М.О., аспірантка
Львівська комерційна академія*

У статті розглянуто проблеми комплексного підходу до розуміння сутності фінансово-економічної безпеки торговельного підприємства та її функціональних властивостей; висвітлено концептуальні основи управління фінансово-економічною безпекою торговельного підприємства.

The article deals with an integrated approach to understanding the financial and economic security of commercial enterprise and its functional properties, highlighted the conceptual basis of financial and economic security of commercial enterprise.

Постановка проблеми. Високий динамізм діяльності та розвитку вітчизняних торговельних підприємств обумовлений низкою об'єктивних обставин, серед яких нестабільність зовнішнього та внутрішнього середовища, наявність різноманітних факторів, що перешкоджають досягненню стратегічних цілей, реалізації економічних інтересів підприємства, використання його конкурентних переваг у ринковому середовищі. Зазначене доводить, що підприємство повинно перебувати у постійному пошуку і реалізації ефективних управлінських рішень щодо забезпечення і зміцнення власної фінансово-економічної безпеки. Тому одним з визначальних напрямків зростання ефективності, стійкості та спроможності управління підприємством є формування та удосконалення системи фінансово-економічної безпеки. Це обумовлено тим, що торговельні підприємства, як найбільш наближені до споживача, одні з перших реагують на зниження споживчого попиту в умовах кризи чи зниження економічної активності. Як наслідок, значна кількість підприємств у сфері торгівлі виявляються в кризовому та близькому до нього стані, доведені до банкрутства та ліквідації.

Проблема комплексного підходу до розуміння фінансово-економічної безпеки є визначальною для побудови ефективної системи управління фінансово-економічною безпекою підприємства та її функціонування на високому рівні. Це сприятиме попередженню зниження чи втрати життєздатності підприємства, а також дозволить набути важливих якісних характеристик, зокрема: здатності до саморозвитку й виживання, пристосованості до зміни умов